

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

redactie: dovenetel 45 - Heerenveen

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. D. Janse — Rijswijk

Met nieuwe ogen

*De aarde hoort Gods heilig spreken.
Zijn woord snelt voort door alle streken.
De Heer spreidt sneeuw als wollen vachten,
strooit rijp als as in winternachten.
Hagel zendt Hij in barre vlagen.
Wie kan zijn bittre kou verdragen?
Hij spreekt: de zuidenwinden komen;
dan smelt het ijs: de waatren stromen.*

Psalm 147

Er gaat geen winter voorbij of we zingen het wel een keer. Naar aanleiding van wat zich ook rondom ons afspeelt: als er sneeuw ligt of de vorst is ingevallen. Zo snel als dat gaat! Precies wat de psalm zegt.

En dan, ineens, is de bittre kou weer weg en waar een starre ijsvloer was beweegt het water.

'Koning Winter' zeggen ze dan wel. Of 'de weergoden'.

Wij weten beter. Krijgt Hij van ons de hulde er nog voor?

We kunnen de woorden lenen van deze psalm.

Voor dit soort zaken kunnen we doorgaans bij de oude psalmen beter terecht dan bij de nieuwe liederen. Daar vind je dat praktisch nooit: de lof op God voor zijn werk in weer en wind.

Ze zijn meer mens-gericht. Misschien speelt ook een rol dat we zo „wijs“ werden ten aanzien van de natuur. Wijs tussen aanhalingstekens. De natuur als verschijnsel met interne oorzaken en gevolgen abstraheren van haar Heer is verder van de realiteit dan het zicht dat psalmen open houden op Zijn hand in dit alles.

—o—

De psalm waarin de Heer van de winter wordt geprezen was ook al eerder vol aandacht voor Zijn werk in de natuur.

Ook in 't voorjaar, als Hij de hemel met wolken bedekt en voor de aarde regen bereidt, zodat op de bergen

het gras uitspruit en vee en jonge vogels voer krijgen. En in de zomer, als Hij zijn volk verzadigt met het vette der tarwe.

Zijn volk — dat waren teruggekeerde ballingen in een herbouwd Jheruzalem. In die gemeenschap is dit lied geboren.

Zo'n intens dankbaar lied. Je proeft uit heel die psalm de heerlijkheid van die terugkeer. Die veel méér inhield dan hervestiging in het oude vaderland. De HERE en zijn volk hebben elkaar weer gevonden. Het is weer goed! En anders dan vroeger. Beter.

'n Andere geest. Wat hadden ze vertrouwd op hún bolwerken.

Geparadeerd met paardenkracht en mannenmacht. Dat is nu weg.

Ze hebben het niet meer en hoeven het niet meer.

Ze hebben nu aan HEM genoeg!

Van wie ze belijden: de HERE bouwt Jheruzalem. En beveiligd haar.

Van wie ze nu begripen: Hij heeft geen behagen in paarden en kerels met gespierde benen. Hij houdt van mensen, die vertrouwen op de duurzaamheid van Zijn verbondstrouw. Het is een ánder volk, dan toen ze op vlees vertrouwden en als de volken wilden zijn. Nú zijn ze blij met hun apartheid-door-de-Thora (vers 19 v.)!

—o—

En die wedergekeerden hebben nu ook met bijzondere aandacht het werk, de zorg, van hun God opgemerkt in wat er gebeurde in de na-

tuur. Niet de natuur in het algemeen. Maar ze hebben het gezien op de bergen rond Jheruzalem en in die dalen.

Uit het cultuurland Babel met zijn indrukwekkende techniek van irrigatiewerken waren ze nu weer terug — of de jongere generatie voor 't eerst — in het land „van bergen en dalen, dat water drinkt van de regen des hemels, een land waarvoor de HERE zorgt“. (Deut. 11 : 12). En dat dééd Hij dan ook weer. Geen grote droogte meer als in Jeremia's dagen, maar regen die de berghellingen deed groenen.

Met verwondering hebben ze dat nieuwe gezien en ervan genoten.

De goede zorgen van hun God opgemerkt in het koren, dat rijpte in de dalen, voor hèn.

En dan ook — dat kenden ze ook niet in de hete vlakte van Mesopotamië — het landschap ineens zien veranderen. Wit van de sneeuw.

Zoals dat kan in Jheruzalem. Bitter koud kan het er zijn. En dan, ineens waren sneeuw en ijs weer weg. Nieuwe belevenissen voor de ballingen uit Babel.

Met nieuwe ogen hebben ze ernaar gekeken. Erin gezien de zorg en wondermacht van Hem, tot wie ze mochten wederkeren.

Verstotenen weer aangehaald. Die zien de wereld, het land hun door God bereid, met nieuwe ogen!

—o—

Zo heeft deze psalm veel meer dan zomaar lof op 'de Schepper'.

Verloren zonen zijn weer thuis en zien de zorg van Vader.

Waarom ze vroeger achteloos voorbijzagen. Zien de zorg van Vader ook veel heerlijker dan de oppassende zoon, vervuld van eigen trouw.

De HERE, die de hemel met wolken bedekt en het vee zijn voer geeft, ook jonge raven die roepen.

Die zó de sneeuw kan zenden, bittre kou — maar die ook in een ommezien verdrijft en verzacht.

Wat 'zien' ze nu veel. En 't is geen verbeelding.

't Geloof schept niet zijn eigen werkelijkheid.

't Ontdekt HIJ DIE IS, Jahweh. Die er toen ook werkelijk weer was.

—o—

Wat 'zien' wij? Wij leven bij geseculariseerde weerberichten.

En soms slaan weerpropheten bepaald mythische taal uit. Over weergoden en zo. Symptomen van vervreemding.

Aan beide kanten? Is Hij ook verre van ons?

Wie Hem kennen proberen het wel vast te houden en nog op te merken, ook nu: Zijn hand in weer en wind. En als de kou weer weg is, weggenomen, verzacht, heffen ze dan soms dit loflied aan.

Maar heerlijker zal het klinken als de HERE uit het paradijs verdreven weer vergadert in het nieuwe land, de aarde die zachtmoedigen beërven. Als de vrede groot en de aarde nieuw is.

En, niet te vergeten, die mensen nieuw.

Hij is er nu al druk mee bezig: mensen begenadigen.

Verzoend met Hem zien ze met nieuwe ogen nu al veel, waaraan ze vroeger achteloos voorbijgingen.

Nog zoveel blijken van Zijn genadige zorg.

Van Zijn macht, hoe snel loopt zijn woord.

Hoe kan Hij ineens alles veranderen.

Maar dan, als ze elkaar helemaal gevonden hebben en alles is weer goed, wat zullen ze dan 'de natuur' met nieuwe ogen zien, in het nieuw Jheruzalem.

IN DIT NUMMER

- 57 *Ds J. D. Janse,*
Met nieuwe ogen
- 58 *Ds G. Janssen,*
De theologie
- 59 *Dr A. H. Bergsma,*
Zorg voor het huwelijk - 2
- 60 *D. W. L. Milo,*
Vast staat nu de wereld (slot)
- 61 *Drs P. J. van Kampen,*
In Jheruzalem en Amerika
- 62 *Prof. dr H. J. Jager,*
Een abc van het Nieuwe Testament

De theologie

In het tweede artikel over het profetische spreken kwam de Stichting Nederlands Gereformeerd Seminarie ter sprake. Het is wellicht goed er op te wijzen dat het niet mijn bedoeling was kritiek te oefenen op het streven van de betrokken broeders een eigen Seminarie voor onze kerken in stand te houden. Hun uitgangspunt: opleiding voor de kerk door de kerk deel ik. Ik betreur het met hen dat er op dit punt blijkbaar geen eenstemmigheid in onze kerken heerst, al moet ik daaraan toevoegen dat het me niet bekend is of praktische dan wel principiële bezwaren op dit punt gemeenschappelijk optrekken tot nu toe hebben tegen gestaan. Hoe dit ook moge zijn, eenstemmigheid op dit punt zou ik een groot goed achten. De geschiedenis is er om aan te tonen dat verschil in opleiding gemakkelijk aanleiding geeft tot spanning in de kerken. Ook daarom deel ik het gevoel van de broeders van het Seminarie dat het een zeer wenselijke zaak is dat alle gemeenten haar roeping met betrekking tot de zorg voor de prediking verstaan en met elkaar zich van die roeping kwijten (Mededelingen no. 3), waarbij ik de woorden 'met elkaar' dan zou willen onderstrepen. En ik vind het jammer dat genoemde wenselijkheid op pag. 9 toch min of meer wordt afgezwakt. Want we hebben elkaar zo nodig, juist omdat hier zulke belangrijke zaken in geding zijn. Ook dat hebben we de broeders toe te geven. Voor een deel spelen die op de achtergrond. Dat is m.i. het geval met het zogenaamde 'profetische' spreken, waarover ik het in de eerste twee artikelen (resp. nrs. 5 en 6) het een en ander heb opgemerkt. Verder ook met heel de kwestie van 'de theologie', haar betekenis, haar recht en haar plaats in het geheel van het kerkelijke leven.

Het is met die theologie een opmerkelijk ding. Vrijwel van het begin af heeft zij de kerk vergezeld op haar weg door de geschiedenis. Enerzijds is er altijd de drang geweest om de 'innerlijke samenhang' te verstaan van wat de Here ons in zijn Woord heeft geopenbaard, anderzijds was er reeds vroeg de noodzaak om het christelijke geloof te verdedigen tegen de op haar gerichtte aanvallen van het heidendom en van door het heidendom beïnvloede gedachtengangen. Ook dit laatste vroeg een zich indenken van het door God in zijn Woord geopenbaarde. Beiden, apologeten en kerkvaders verstonden dat zij niet konden volstaan met het uit de losse

hand citeren van bijbelteksten zonder meer. We raken hier aan de geheel eigen aard van het ons door de Here geschonken Woord. Dit is ons niet gegeven in de vorm van een systematisch geordende leer, maar in dat van een in verschillende tijden en verbondsbedelingen en situaties spreken Gods tot en met zijn volk. Dit spreken geschiedt in mededelingen van feiten, geschiedenissen; psalmen en wijsheidspreken, verklaring van feiten, uiteenzetting van hun betekenis en voorzegging van de toekomst; dit allemaal in geschiedboeken en profetische boeken, evangeliën en brieven en dat in bonte verscheidenheid. En in alles ligt besloten de ene grote openbaring Gods van zijn genade in Christus, van zijn verbond met zijn volk, van het koninkrijk der hemelen.

Vanwege deze aard van de Heilige Schrift kunnen wij niet volstaan met haar letterlijk na te spreken. Zij wil gelezen worden in haar geheel, verstaan worden in haar geheel; het afzonderlijke moet in verband met het geheel worden verstaan en verklaard; Schrift moet met Schrift vergeleken worden; het Nieuwe Testament ligt verborgen in het Oude en het Oude gaat open in het Nieuwe. Zo komt het tot theologie, hoe eenvoudig en 'primitief' ook. Vruucht van deze arbeid is o.m. de belijdenis van de kerk in haar confessies.

Deze theologie mag nooit op zichzelf gesteld worden naast de Heilige Schrift, maar heeft alleen recht als uitlegging van de Heilige Schrift. Zo heeft Calvin zijn Institutie geschreven: als samenvatting en uitlegging van de Schrift, die steeds naar de Schrift zelf terug wijst en behulpzaam wil zijn tot het rechte verstaan ervan. Zelf karakteriseert hij dit boek o.a. als een inleiding tot de Heilige Schrift. De lezers hebben in dit boek 'ten eerste een samenvatting van de christelijke leer, en ten tweede een inleiding tot de Heilige Schrift. Het is nodig, zegt hij zelf, om van het boek terug te gaan op de Bijbel om de getuigenissen te overwegen, die er uit worden aangehaald' (Zicht op Calvin, van Genderen, pag. 14).

De geschiedenis leert ons dat de kerk het nimmer zonder theologie in deze zin heeft gesteld of gemeend te kunnen stellen, daarvoor is de aard van de Schrift te duidelijk: geen kant en klaar leerboek, systematisch ingericht en geordend, maar naar een woord van Bavinck een mijn, waaruit het goud gedolven moet worden. Dat deed Calvin

spreken van de handreiking om de hoofdzaak te vinden van wat God ons in zijn Woord heeft willen leren.

Een wel zeer belangrijke vraag is of deze theologie 'wetenschap' kan worden genoemd. Daar is zoveel over geschreven dat zelfs een korte weergave ervan in een of enkele artikelen onmogelijk is. Vanwege allerlei bezwaren tegen deze term is het spraakgebruik van 'wetenschappelijke' theologie opgekomen. Ik heb de indruk dat dit in de praktijk niet zo erg veel verschil maakt en dat ook A. Janse in zijn bekende artikel: Dogmatiek als wetenschap en haar wijsgerige motieven, tussen beiderlei spraakgebruik geen wezenlijk verschil maakt. Alles hangt er tenslotte van af wat men onder 'wetenschap' of ook 'wetenschappelijke' bearbeiding verstaat. Ik lees in de meermalen genoemde brochure van de Stichting Nederlands Gereformeerd Seminarie dat wetenschappelijke kennen is systematisch geordende kennis, in de vorm van begrippen door het menselijke verstand opgesteld en dat die kennis altijd wat men noemt 'abstract', 'analytisch', dat is betrekking hebbend op slechts een bepaalde kant van de zaak, 'algemeen' en 'geïsoleerd', d.i. uitgelicht uit haar verband is. Zij is doortrokken van haar zelfgekozen uitgangspunten. Dit wordt geschreven is een algemene inleiding op een korte uiteenzetting van wat 'wetenschappelijke' theologie als taak heeft en wat haar betekenis is. Beiden worden erkend en hoog geacht, maar daarna worden de gevaren van de wetenschappelijke theologie breed uitgemeten, waarbij meermalen het woord 'wetenschappelijk' wordt weggelaten.

Ik moet zeggen dat ik in waardering voor zulk een wetenschappelijke theologie bij de broeders wel wat achter blijf. Ik kan haar in hoofdzaak voor zover zij apologetisch bezig is op prijs stellen. Overigens zijn er m.i. grote gevaren aan verbonden. Ook principieel heb ik er bezwaren tegen. De Heilige Schrift leent zich m.i. niet voor een dergelijke wetenschappelijke benadering of verwerking. Maar dit laat ik verder rusten. Het bezwaar dat ik wel wil noemen is dat met dit generaliserend spreken over de 'theologie' vanuit een bepaald begrip daarvan de 'theologie' als zodanig toch wel in een hoek komt te zitten waar de slagen vallen. Met de theologie als zodanig bedoel ik niet de wetenschappelijke theologie zoals de broeders van het Seminarie die verstaan, maar theologie, zoals ik er in het begin van dit artikel over sprak: het gelovig en samenvattend naspreken van de Schrift als vrucht van gehoorzaam luisteren, ook al zal dit naspreken altijd onvolkomen zijn en zijn tekorten hebben.

In de Mededelingen is een beroep op Lindeboom gedaan. Zijn uiteenzettingen van de jaren negentig der

vorige eeuw zouden handelen „over dezelfde bedreiging van de opleiding door de 'wetenschap' als door de Stichting is genoemd" (Mededelingen no. 1). Lindeboom zou in zijn tijd reeds zeer scherp het probleem hebben gesteld „van wat wij de 'verwetenschappelijking' van de opleiding tot de Dienst des Woords noemen". Uiteraard is hier wel enige overeenkomst of ook verwantschap, maar er is ook aanmerkelijk onderscheid. Lindebooms bezwaren gaan tegen wat toen genoemd werd de souvereiniteit van de wetenschap, waardoor het menselijk denken zich boven de Schrift stelt en haar onderwerpt aan zijn logische conclusies en systematiek. Hij is er bevreesd voor dat als de theologie geïncorporeerd wordt in het geheel der wetenschappen 'het dwaze Gods wordt vermengd met en onderworpen wordt aan de menselijke wijsheid. Maar hij komt wel op voor de wetenschappelijke studie 'in het besluit van de Synode (!)', en spreekt daarbij van de theologie als een eigene, heilige wetenschap (pag. 66 van Bewaart het pand) en weigert daarbij in te stemmen met het spreken over tweeërlei Theologie: die van de 'vakmensen' en de gewone kerkleden.

De broeders van het Seminarie wijzen eveneens de 'sovereiniteit' der wetenschap af en alle menselijke wijsheid, die zich boven de Schrift stelt en haar aan zich onderwerpt — maar dit is niet hun eigenlijke probleem, als ik hen goed begrijp. Zij wijzen de theologie als wetenschap zelf af omdat elke wetenschap abstraheert. Zij is niet eens werkelijk mogelijk, schrijft br. A. Keizer. Niet mogelijk in de zin van niet in staat recht te doen aan het Woord van God. Want wetenschappelijk denken is denken op een afstand... Dat wil in dit geval van de theologie zeggen, de wetenschappelijke denker plaatst zich op een afstand van de levende God, die in de Schrift rechtstreeks en gezaghebbend hem aanspreekt. Maar Gods Woord verdraagt die afstand niet. Daarom kon de theologische wetenschap aan Gods Woord geen recht doen (Mededelingen no. 8). Zijn conclusie is dat daarom de theologische wetenschap uit haar centrale plaats behoort te worden verdreven.

Nu bestaat er tussen drs. Keizer en mij geen verschil over de vraag of Gods Woord die genoemde afstand niet verdraagt. Ik ben dat geheel met hem eens. Daarom begrijp ik zijn conclusie ook niet, dat een dergelijke theologische wetenschap van haar centrale plaats behoort te worden verdreven. Ze mag m.i. geen enkele plaats hebben, zij is zonder meer af te wijzen. Wanneer drs. K. zegt dat wetenschappelijke distantie hoogstens een methodisch hulpmiddel kan zijn, dat na zijn dienst aan het Schriftonderzoek te hebben bevestigd, onmiddellijk weer terug treedt, kan dat geen soulaas bieden. Hij denkt daarbij geloof ik vooral aan wetenschappelijke taalstudie en

wat daarmee op een lijn ligt. Maar zodra dit de taal van de Bijbel betreft, nu bezien naar de inhoud van zijn woorden, is ook elke distantie naar mijn mening ongeoorloofd. Want we hebben dan direct te maken met de openbaring van de levende God.

Alles zit hier voor zover ik zie vast op het begrip wetenschap dat men hanteert. Met name op de vraag of de Heilige Schrift bij haar bestudering ook een eigen methode meebrengt, een 'theologie' die geheel beheerst wordt door haar veld van 'onderzoek': gelovig, niet afstandelijk, niet beheerst door de wetten van een abstract wetenschapsbegrip of een abstracte wetenschap. Niet met verwerping van de logische wetten en welke andere ook, maar die erkennende in hun beperkte geldigheid en ongenoegzaamheid. Met andere woorden een wetenschap, die haar beperktheid erkent en niet een kennis nastreeft die uitgaat boven het geloof in hetgeen ons is openbaar.

'Theologie' is 'wetenschap' schrijven de broeders in Mededelingen no. 3. En zij verwijten prof. Veenhof dat hij heeft gesproken in een artikelenreeks in 'Opbouw' 1977 van verwetenschappelijking van de theologie, waartegen hij dan positie kiest. Zij vinden dat een onzinnig spraakgebruik. Want verwetenschappelijking van de wetenschap heeft even weinig zin als 'verstening van de steen'. Valt hier niet alle theologie onder het odium van een hoogst bedenkelijk geachte wetenschap, die toch weer dienst kan bewijzen? Maar is bij prof. Veenhof wel werkelijk sprake van een verduisteren van de zaak, waarom het gaat? Of is hier bij de broeders zelf toch sprake van onhelderheid? In de Mededelingen no. 13 spreekt ds. K. H. de Groot over de noodzaak van een grondige kennis van het Oude Testament, van de verschillende Bijbelboeken, hun inhoud, hun opbouw, hun betekenis, het verbond met andere Bijbelboeken. 'Dat alles staat bij ons bezig zijn op het Seminarie in het middelpunt', schrijft hij, al zou ik het woord 'middelpunt' liever niet gebruiken. Ik vind dat prachtig en juich het toe. Maar wat is dit allemaal anders dan 'theologie'? Niet in de zin van een historisch-critische wetenschap, die hij terecht verwerpt. Hij spreekt óók over de betrekkelijke waarde van de theologische wetenschap. Maar hij heeft het dan over een theologische wetenschap, die haar eigen leven leidt, los van het kerkelijke leven, maar hij verwerpt de wetenschap niet en bedoelt dan niet allerlei wetenschap, maar de wetenschap, zoals zij bezig is met het verstaan van de Schrift, waarbij zelfs kritisch gebruik kan worden gemaakt van werken die toch niet uit de Schriftgevolgige kring komen. Maar de positieve houding tegenover de historisch-critische benadering van de Schrift in het bekende (synodale) rapport over het Schriftgezag noemt hij een typerend voorbeeld van de

verwetenschappelijking van de theologie. Die is dus mogelijk en dat wijst hij af. Terecht. Net als prof. Veenhof. Maar blijkbaar wil hij toch in goede zin over theologie gesproken hebben. Is ds. De Groot in dit opzicht een buitenbeentje in de kring der broeders van het Seminarie? Toch weer niet, want het Seminarie zelf verleent een 'kandidaatsbul in de theologie'.

Dat hier alles helder en duidelijk is zou teveel gezegd zijn. Nadere bezinning op een open gesprek in breder kring lijkt me wel gewenst, waarbij dan ook termen als het 'profetische spreken' en 'de taal van de Heilige Geest', 'spreken uit de Schrift' enz. in hun eigenlijke betekenis, bedoeling en consequenties tot de onderwerpen zouden kunnen behoren.

A. H. Bergsma — Kampen

Zorg voor het huwelijk - 2

Het lijkt me dat we de zaken maar concreet ons moeten voorstellen. Er is een echtpaar dat het huwelijk op een christelijke wijze begonnen is. D.w.z. dat ze beiden beleden hebben dat de Here ze bij elkaar gebracht heeft.

Dat, toen ze in de kerk stonden, ze wisten dat ze niet bij toeval bij elkaar ze meenden oprecht dat „Hij, d.w.z. de Here, ze als met Zijn eigen hand bij elkaar heeft gebracht”. En dat ze daaruit de moed vonden met elkaar te trouwen, samen een gezin te stichten, samen een vertrouwen te hebben, niet op hun verliefdheid. Maar dat ze wisten dat ze zich elke dag konden waren, of door verliefdheid. Maar verwonderen, over het wonder. Het wonder van Gods leiding.

En dat brengt wat mee! Zo een verbond! Dat betekent, om bijbelse termen te gebruiken, dat je op elkaar vertrouwt. Dat je erop vertrouwt dat de ander rechtvaardig is, goedertieren, vol van vrede (M. van de Berg).

Wat is dat, rechtvaardig? Dat betekent dat je je aan de afspraken houdt, zoals dat in het huwelijk was vastgelegd — zie het huwelijksformulier. En hoe geraffineerd kunnen die afspraken worden geschonden...!

Wat is dat, goedertieren? Dat je die liefde en trouw en genegenheid bewijst die dat verbond met je partner eist. En hoe geraffineerd kan dat worden geschonden, liefde, trouw, genegenheid...!

Wat beduidt dat, vrede? Vrede wil zeggen dat je elkaar niet in de weg staat, dat je elkaar het volle pond geeft, dat je elkaar niet in je ontplooiing belemmert, dat je elkaar niet benadeelt. En hoe gemakkelijk...!!! En dan gebeurt het. Dan is het huwelijk stuk. Och, in elke menselijke relatie zijn de ups en de downs. Welk huwelijk kent niet zijn spanningen, zijn problemen. En niet elk huwelijk gaat stuk. Ik denk als iemand zegt

Het zal duidelijk zijn — en als het dat niet is, dan wil ik het nog eens duidelijk zeggen — dat mijn artikelen niet bedoeld zijn als een aanval op het Seminarie zelf. Zij bestrijken trouwens een breder terrein dan dat van de Opleiding tot de Dienst des Woords. Zij raken het kerkelijke leven zelf en de communicatie met elkaar rechtstreeks. En het is niet goed langs elkaar heen te praten. De broeders van de Stichting sturen als ik het wel heb hun Mededelingen in een behoorlijk aantal ook alle kerken toe. Ik vind dat zij recht hebben op reactie, niet om allerlei polemieken te ontketen, maar om samen te worstelen in het groeien, ons aan de waarheid houdende, in liefde in elk opzicht naar Christus toe, die het hoofd is, Ef. 4 : 15.

Een diaken die hulp denkt te kunnen verlenen bij huwelijksmoeilijkheden moet zelf een duidelijk beeld hebben van het huwelijk. Moet ter zake kundig zijn. Moet bijvoorbeeld weten dat het in een huwelijk niet altijd rozegeur en maneschijn hoeft te zijn. Dat een mens niet altijd gelukkig kan zijn. Ook een gehuwde niet.

Het hulpverleners van de diaken moet niet ontaarden in het in bed duiken met de verstotene.

Deze waarschuwing is, zoals U weet, niet van mij, maar van de apostel Paulus!

Ook zal een hulpverlenende diaken beseffen dat een echtpaar met huwelijksproblemen vaak net zo goed of beter dan hij de bijbel kent. Een bijbeltekst kan soms werken als een schep zout op een schaafwond! Bereidheid de troost van een evangelie mee te delen aan hen die in nood verkeren betekent niet te pas en te onpas een bijbeltekst kunnen bedenken!

Dat zou wel eens kunnen betekenen de cursus voor ambtsdragers te volgen, naar mijn gevoel een geschenk uit de hemel. Een uitmuntende gelegenheid om veel te leren!

Want helpen bij huwelijksmoeilijkheden betekent vaak een gesprek voeren onder zes ogen.

Met beide leden van het paar gelijktijdig. En soms nog beter met een broeder ambtsdrager erbij.

Want anders kon helpen weleens betekenen het stof van je voeten schudden, mits je weet dat het verwijt ten onrechte is!

Dienen, betekent m.i. alert zijn op problemen die er kunnen zijn, van de moeiten in de gezinnen waar U mee in contact komt, en een vraag om hulp.

En iemand die helpt zal merken dat het een grote kunst is om erachter te komen wat nu eigenlijk gevraagd wordt. Is het een vraag om geld? Is het een vraag om een verwijzing? Is het een vraag om „alleen maar een gesprek”?

Ik herinner U maar weer aan de cursus voor ambtsdragers!

Ieder die hulp wil verlenen zal eerst goed moeten kunnen luisteren. En goed luisteren doe je niet alleen met je oren. Luisteren doe je met je oren, en met je hart. Luisteren doe je tussen de regels door!

Goed luisteren is te leren, en daar kan de georganiseerde cursus zeer dienstbaar voor zijn!

„Het in de gebrokenheid van de menselijke verhoudingen in dienst van Christus staan” is een hoge roeping. Zo een roeping eist dat men waar maakt wat men pretendeert! „De liefde van Christus zichtbaar maken” betekent je afvragen „wat zou Christus doen voor deze zuster of broeder”.

En het staat een diaken te prijzen als hij ook zijn beperkingen kent Ook in het vlak van de hulpverlening. Een diaken moet hulp durven en kunnen vragen van een deskundige. En daarmee geeft hij zichzelf niet een brevet van onvermogen! Integendeel. Iets doen in het besef dat het je boven de macht gaat leidt onherroepelijk tot ongelukken.

Een diaken dient goed op de hoogte te zijn van personen en instanties die betrouwbaar zijn.

Betrouwbaar om hulp te kunnen geven in situaties die hem te machtig zijn.

En dan is hij als ambtsdrager niet een verwijzer, maar hij blijft vertegen-

(vervolg op pag. 60 - onderaan)

En dan komt ook de diaken. En hoe dient dan de diaken?

D. W. L. Milo — Dalmally

Vast staat nu de wereld (slot)

De vorige week gaven wij de helft van een preek, door ds T. R. Ingram op 16-8-1981 in Houston (Texas) gehouden over psalm 93:1. Daarin werd duidelijk gemaakt, dat de Bijbel de aarde tekent als vaststaand, stilstaand — waaruit volgt dat de zon met het hele firmament om de aarde draait. Voorts werd er aan herinnerd, dat de vroege Maya's en Egyptische astronomen de samenhang van maat, gewicht en snelheid kenden. Tenslotte dat het heelal — aarde, zee en hemel — zichtbaar beeld leveren van Gods koninkrijk. Hier volgt het slot van de preek van ds Ingram.

Laat me even opmerken dat onze regering het gevaarlijke Franse decimale stelsel aanvankelijk verwierp, omdat Thomas Jefferson het tegenstond als ongeschikt: daar het niet de tijd met lengte, volumen en gewicht in verband bracht. Tot vandaag heeft het decimale stelsel geen betrouwbare basis, daar het rust op de omtrek van de aarde, aan de evenaar gemeten. Het oude stelsel was universeel en leeft nog voornamelijk voort in het Engelse inch-systeem. De nauwkeurigheid van de oude astronomie bouwde het universele stelsel op, dat op verbazingwekkende wijze in de piramiden is vastgelegd.

Maar dat is nog lang niet alles. Luister naar de woorden van een RAF-officier van de academie van Cranwell, Engeland: „Daarom leren wij navigators, dat de sterren vast staan aan een firmament, dat gecentreerd is op een vaste aarde en waar het om heen draait volgens wetten, die met ons gezond verstand duidelijk kunnen worden afgeleid. De zon en de maan bewegen door het heelal en gaan daarom rond de aarde. Dit betekent dat wetenschappers een massa verwarde theorie moeten afleren, die ze van school meekregen. De meesten vinden dit opvallend gemakkelijk.”

Ler op hoe deze man spreekt van „verwarde theorie” bij de moderne kosmologie. Feit is dat ruim honderd jaar geleden astronomen het Copernicaanse stelsel, met zijn mechanica als door Newton beschreven, niet meer serieus namen. De verwarring en wanorde op dit terrein waren zo beklemmend, dat, toen Einstein met zijn relativiteitstheorie voor de dag kwam (welke nauwelijks iemand schijnt te begrijpen, laat staan aanvaarden) hij begroet werd als de held van de dag der wetenschap. De ruimte-satellieten, die Venus en Saturnus moeten onderzoeken, hebben naar het schijnt, met het stelsel van Newton's mechanica afgekend.

Een of twee dingen springen hier uit. Eerst: waar we over spreken is een kaart van het firmament, niet het heelal zelf. Mijn autokaart is een weergave van de weg. Toch moet de kaart correct zijn, moet de werkelijkheid juist weergeven; en elke kaart moet uitgaan van een vast punt. Bijvoorbeeld. Het was in het verleden voor een vliegtuig niet mogelijk, over de Noordpool te vliegen, aangezien jaren lang aan die pool — immers gegeven vast punt — geen andere richting bestond dan omhoog en omlaag. Het probleem werd opgelost, toen iemand een coördinaat in de Stille Oceaan koos, en een nieuwe kaart voor poolvluchten opstelde. Als dit

geldt voor aardse kaarten, denk eens in hoeveel te meer dat geldt voor ruimtekarten.

Bij het in kaart brengen van het heelal komt het extra probleem, dat de mens binnen dat heelal zit opgesloten en hij zich met geen mogelijkheid op Gods plaats kan denken, van buiten het firmament neerziende op de schepping. Daarom zegt ons gezonde verstand, dat nooit iemand het vaste uitgangspunt zelf kan kiezen: om het centrum, waar het heelal om wentelt, hier en daar aan te wijzen. Als ik het goed begrijp was dat de kern van Einsteins betoog: elk uitgangspunt voor het maken van hemelkaarten is geschikt en hij goochelde met wat indrukwekkende wiskunde, waardoor het naar zijn zeggengelukte. Maar dat is al te eenvoudig. Al kan inderdaad het uitgangspunt voor een kaart willekeurig gekozen worden, het is ook waar dat er slechts een uitgangspunt is, dat met de werkelijkheid overeenstemt. Hoewel er speciale poolkaarten zijn gemaakt, blijft de Noordpool het geografische richtpunt van het Noorden en dat zegt in zekere zin veel meer, dan alleen de oriëntatie voor zeilers en vliegers.

—o—

U weet, dat de grote opwindings over Galilei's uitvinding van de telescoop niet ging over het gemakkelijk zien van de sterren, maar dat men dacht dat zo'n ding gebruikt kon worden om boven de aarde uit te kijken en de bewegingen in het heelal waar te nemen. Men verbeeldde zich dat de mens zichzelf nu buiten het heelal kon begeven en daar op neerzien met de ogen van de eeuwige God. Johannes Kepler, een tijdgenoot en aanhanger van Galilei, iemand van groot gezag en invloed, schreef enthousiast over de telescoop. Hij zag die als een „ladder naar de hoogste plaatsen van het heelal, vanwaar men kon neerzien op onze krotjes (ik bedoel de planeten), om het hoogste met het laagste te vergelijken, het buitenste met het binnenste.”

De conclusie van dit alles is eenvoudig: dat het beste werkmodel voor de mens, die iets van de schepping begrijpen wil, *de aarde in het midden ziet*. Dat model is begrijpelijk, nodig bij navigatie, ligt vast in ons stelsel van maten en gewichten.

Maar daar zit veel meer aan vast. Kosmologie is zo'n belangrijk deel van onze religie, omdat zij eigenschappen van God betreft. Zoals er verschillende manieren zijn om kaarten te maken, zijn er verschillende manieren om hemelkaarten te maken. Maar de manier moet, evenals bij een gewone wegenkaart, overeenkomen met de werkelijkheid. Daarom is het geoorloofd en noodzakelijk voor mensen, te trachten het stelsel te begrijpen, te verfijnen zo mogelijk en uit te werken. Maar op één regel moet worden gelet, genoemd door Augustinus van Hippo: „We moeten niet domweg een wetenschappelijke mening zodanig vasthouden, dat we ons vijandig opstellen tegenover wat de waarheid aan het licht zou brengen, alleen uit liefde voor onze dwaling.” Geen sterfelijk mens zal ooit de kosmos zien zoals God die ziet.

Maar ik heb u niet genoodzaakt, dit lange verhaal over ruimteleer aan te horen, alleen om vast te stellen dat de wetenschap onbetrouwbaar is. Mijn doel gaat verder. Kosmologie is de wetenschap, om uit de sterren en hun loop de sleutel te halen tot de orde en de harmonie van het heelal. De sleutel tot de vrede en harmonie in de hemelen — een gebied buiten bereik van menselijke handen of instrumenten — zal omgekeerd ook de sleutel tot de orde van de mensheid blijken te zijn. Daar is Gods systeem te vinden. Gewapend met de hoogste wiskunde en kennis van het heelal bracht de mens in de oudheid al wat hij gevonden had terug tot een

Vervolg van pagina 59

Zorg voor het huwelijk

woordiger van Christus. Dat brengt voor hem mee dat hij ook verantwoordelijk blijft wanneer en naar wie hij verwijst.

—o—

Hoe dienen de diakenen.

Met geld. Ongetwijfeld. Maar U kunt veel meer. Als U open oren hebt. Als U een open hart hebt. En als U goed in de gaten blijft houden wat onze Catechismus zegt, over mijn hart. Niet het hart van een ander. Nee, van mijn hart. „... dat ik van nature geneigd ben God en mijn naaste te

haten...”. Dat gaat dus over Uw hart!

Kijk, als we zouden geloven dat we van nature goed zijn, dat al dat kwaad ligt in de omgeving, of in de opleiding of in wat voor onzin ook... dan zouden we er niets van begrijpen. Dan zouden we er niets van begrijpen, dat een mens een ander zo diep kan wonden, door hem te vernederen, door hem seksueel te mishandelen, door hem zijn vrijheid te stelen, dat de vrijheid van sommige mensen — ook broeders en zusters — soms alleen maar bestaat onder de voetzool van een ander. Maar als U in Uw eigen hart kijkt dan beseft U hoe een mens een ander kan vernielen. En U kunt het niet zo gek, zo zondig, bedenken of het komt voor. Ook onder broeders en zusters.

Ik herinner U maar aan de geschiedenis van David, de man naar Gods hart. En voor hij dat vertelde, van Batseba, die nog ongesteld was, en wier man aan het front was, en die door hem werd vermoord, zodat hij kon trouwen na de rouw, met die zwangere vrouw... voor hij dat vertelde.

Van nature geneigd... als God het niet verhoedt.

U moet maar niet te goed over de mens denken. Ook in de kerk worden mensen door elkaar vermoord...

Hoe dient een diaken in de kerk op het punt van de gebroken huwelijken? Ik denk biddend... „Heer sta ons bij...”

Als dienaar van Christus, in de gebroken verhoudingen...

Als één die zijn beperkingen kent.

Aanbevolen literatuur:

Huwelijksformulier

Hoe blijf je er mens bij? - Hans Bouma - Kok.

Zorgen voor de Gemeente, bldz. 149 e.v. - prof. dr C. Trimp - Vuurbaak. Verkenning, Schets - ds M. R. van den Berg - GLJC.

Verkenning, Verbonden met Hem, jrg. 7 en 8.

Christelijke ethiek, Capita Selecta, 2e dr., bldz. 37 e.v. - dr J. Douma - Copieerlnr. v. d. Berg.

Echtscheiding - dr J. Douma - Ton Bolland.

Leven in een nieuwe stijl - Michael Green - Kok.

Vrouwenpoëzie - Conny Sluysman - Hollandia.

Algemene Zorgkunde - dr J. C. M. Hattinga Verschure - Tijdstroom. Oude en Nieuwe Testament.

systeem van getallen. Een systeem dat bruikbaar was voor drie-dimensionale kaarten, of piramides, of tempels, of welke andere vormgeving. Omgekeerd levert dit systeem een gids voor de mensheid. Het is duidelijk dat de aarde het middelpunt moet zijn. De universele orde is voor mensen gegeven.

—o—

Abraham werd gezegd, naar de sterren te zien en hun aantal te noemen, dat is ze te beheersen. „Zo zal uw nageslacht zijn”, zei God hem. Aan Mozes werd een voorbeeld van hemelse dingen getoond, dat hij moest volgen in de bouw van de tabernakel. Verder zette Mozes het kamp van de twaalf stammen op, gelegen rondom de tabernakel, naar de tekenen van de dierenriem. De Grieken ontwierpen hun steden, stelden hun stedenbouwkunde op, op basis van de kosmos, evenals de Babyloniërs en de Assyriërs voor hen deden. God regelde en schiep de hemelen, die het model voor de menselijke samenleving geven. Kosmologie is in sterke mate deel van de religie en zou dat nog steeds zijn, als niet de Copernicaanse revolutie een kloof had geschapen, een nieuw model van het heelal pretendeerde, met de zon als vast punt. Geconfronteerd met de stelling van Copernicus klaagde de Engelse dichter John Donne: „Het ligt alles in stukken, alle samenhang is weg! En o, het kan niet meer worden ontkend, dat de schoonheid zelf, de harmonie, dood is!” Twee eeuwen later schreef J. W. von Goethe: „Onder alle ontdekkingen en verbeteringen heeft waarschijnlijk geen enkele zulk een diepe invloed op de menselijke geest gehad als de leer van Copernicus.”

Het resultaat van die invloed is vandaag: dat de kosmologie inderdaad verwijderd is geraakt van religie en menselijke verhoudingen; we zitten met niets beters dan het gevreesde „zwarte gat”. Ruimte is oneindig geworden (een paradox) en de tijd is eeuwig geworden (ook zo'n tegenpraak). De mensheid is vrij zwevend in een koersloos heelal.

Tenslotte heeft dit alles te maken met ons geloof in Jezus Christus. Afgedacht van elke andere overweging (en dat zijn er vele) heeft het ontbreken van een ruimteleer het koninkrijk van God ontdaan van zijn concrete betekenis. Want als het er op aan komt is dat een koninkrijk; een stad; een wereldstad, zoals de Grieken hadden. Zijn structuur is niet slechts ontworpen door de God, die de hemelen maakte en regeert, maar is volmaakt opgesteld als de sluitsteen van heel zijn schepping.

De psalm heeft dit Messiaanse koninkrijk even zeer op het oog als de kosmos, waarvan Christus koning is. Wij zijn erfgenamen van dat koninkrijk. Het past ons, althans de ruwe schets van deze kosmische orde te herontdekken, welke, op Goddelijke wijze ontworpen en geschapen, tot eeuwige volmaaktheid zal worden gebracht in de komende wereld. „Vast staat nu de wereld, zij wankelt niet.”

Rest nog een belofte: dat we de naam zullen noemen van de redacteur van het interessante Bulletin van de Tychonian Society.

De broeder, die destijds vanuit Kampen naar Canada emigreerde, daar ijverig werkte aan de oprichting van christelijke scholen en thans, gepensioneerd, zich met de astronomie bezig houdt, is W. v. d. Kamp. Hij was schrijver van het oorlogsdagboek „Jan Jansen in bezet gebied”, berijmer van vele psalmen en gezangen, opsteller van de moderne Bijbelconcordantie en leverde onder het pseudoniem „Adriaan van Boven” zijn regelmatige bijdragen aan het Gezinsblad.

Wij hopen eerstdaags meer van deze schrijver te horen.

P. J. van Kampen — Zeist

In Jeruzalem en Amerika

Omdat gij een Bijbel hebt, behoeft gij niet te veranderen, dat deze al Mijn woorden bevat: ook moet gij niet denken, dat Ik niet meer deed schrijven.

(Boek van Mormon: 2 Nephi 29 : 10)

De Nephieten

In het voorgaande werd gesproken over de Jaredieten, een volk dat vele eeuwen geleden naar Amerika ver-

trok, volgens het Boek van Mormon. De lotgevallen van dat volk zijn op platen tot ons gekomen; deze zijn geredigeerd door Moroni, die zelf tot het volk der Nephieten behoorde.

Jeruzalem: 600 v.Chr.

Dit geslacht is genoemd naar Nephi, de profeet en geestelijk leider die verantwoordelijk is voor 4 van de 15 delen van Het Boek van Mormon. Met zijn verhaal begint ook het Boek van Mormon.

We moeten Nephi plaatsen omstreeks 600 voor Christus, vlak voor de Val van Jeruzalem. Nephi spreekt over zijn leven in de volgende bewoordingen:

Ik, Nephi, uit eerbare ouders geboren en daarom enigermate in al de geleerdheid van mijn vader onderwezen, heb in mijn leven veel lijden ondergaan; niettemin heeft de Here mij gedurende mijn gehele leven rijk gezegend, want Hij heeft mij Zijn goedheid en verborgenheden doen kennen; daarom geef ik een verslag van mijn wederwaardigheden in mijn leven.

Ja, ik maak een kroniek in de taal van mijn vader, die uit de geleerdheid der Joden en de taal der Egyptenaren bestaat. (1 Nephi 1 : 1, 2)

Het laatste verklaart waarom Smith de taal „Hervormd Egyptisch” noemt (overigens is dat een begrip dat oudheidkundigen niet kennen). De geschiedenis begint feitelijk met Nephi's vader Lehi, een profeet van God:

Want het geschiedde in 't begin van het eerste jaar der regering van Zedekia, koning van Juda (mijn vader Lehi had zijn gehele leven in Jeruzalem gewoond), dat er vele profeten opstonden, die het volk vermaanden zich te bekeren, daar anders de grote stad Jeruzalem zou worden verwoest.

Daarom geschiedde het, dat mijn vader Lehi tot de Here ging en ten behoeve van zijn volk zijn ganse hart voor Hem in gebed uitstortte.

En terwijl hij tot de Here bad, verscheen er een vuurkolom, die vóór hem op een rots bleef rusten; en hij zag en hoorde veel, en door de dingen, die hij zag en hoorde, beefde en sidderde hij zeer.

En hij keerde naar zijn huis in Jeruzalem terug, en liet zich op zijn bed neervallen, overstelpt door de Geest en door de dingen, die hij had gezien.

En op die wijze door de Geest overweldigd, werd hij in een visioen weggevoerd, zodat hij de hemelen geopend zag, en dacht God te zien, zittende op Zijn troon en omringd door een ontelbare schare engelen in zingende houding en hun God lovende. (1 Nephi 1 : 4-8)

Het volk wil niet aan Israëls God herinnerd worden en staat hem daarom naar het leven. De Here beveelt Lehi in een droom om samen met zijn vrouw en vier zoons, Laman, Lemuel, Sam en Nephi weg te gaan. Hij trekt weg en „reisde in de wildernis, die dichter bij de Rode Zee is.” Hij bouwt daar een altaar en offert daar aan God. Zijn oudste twee zoons Laman en Lemuel, die niet geloven dat hij na-

mens God spreekt, worden door hem vermaand.

Nephi, de jongste, gelooft echter wel en hij ontvangt de volgende woorden van God:

En de Here sprak tot mij en zeide: Gezegend zijt gij, Nephi, wegens uw geloof, want gij hebt Mij ijverig gezocht met ootmoed des harten.

En voor zoverre gij Mijn geboden zult onderhouden, zult gij voorspoedig zijn en naar een land van belofte worden geleid, ja, naar een land, dat Ik voor u heb voorbereid; een land, dat boven alle andere landen te verkiezen is.

En voor zoverre uw broeders tegen u zullen opstaan, zullen zij van de tegenwoordigheid des Heren worden afgesneden. (Nephi 2 : 19-21)

Nephi en zijn broers krijgen dan van God opdracht om naar Jeruzalem terug te keren. Bij een zekere Laban moeten ze koperen platen ophalen.

Laman en Laban

En wij vluchtten de wildernis is, en de dienstknechten van Laban haalden ons niet in, en wij verborgen ons in de holte van een rots.

En Laman werd boos op mij en ook op mijn vader; evenzo Lemuel, want hij luisterde naar de woorden van Laman. Daarom zeiden Laman en Lemuel vele harde woorden tegen ons, hun jongere broeders, en zij sloegen ons zelfs met een stok.

En terwijl zij ons met een stok sloegen, verscheen er een engel des Heren, en ging voor hen staan en zeide tot hen: Waarom slaat gij uw jongere broeder met een stok? Weet gij niet, dat de Here wegens uw ongerechtigheden hem tot regeerder over u heeft gekozen? Ziet, gij zult wederom naar Jeruzalem gaan, en de Here zal Laban aan u overgeven... En het was nacht; en ik liet hen zich buiten de muren verschuilen. En nadat zij zich hadden verborgen, sloop ik, Nephi, de stad in en ging op weg naar het huis van Laban.

En ik werd door de Geest geleid, van tevoren niet wetende, wat ik moest doen.

Nochtans ging ik voort, en toen ik bij het huis van Laban aankwam, zag ik een man; en hij was voor mij ter aarde gevallen, want hij was dronken van wijn.

En toen ik bij hem kwam, zag ik dat het Laban was...

En ik werd door de Geest aangespoord Laban te doden, maar ik zeide bij mijzelf: Nimmer heb ik het bloed van een mens vergoten. En ik deinsde terug en wilde wel, dat ik hem niet behoefde te doden.

En de Geest zeide mij wedrom: Zie, de Here heeft hem in uw handen gegeven. Ja, ik wist ook wel, dat hij mij van het leven had willen beroven, ja, en hij wilde niet luisteren naar de geboden des Heren, en hij had zich tevens onze goederen toegeëigend.

En de Geest zeide wederom tot mij: Dood hem, want de Here heeft hem in uw handen gegeven. Zie, de Here doodt de goddelozen om Zijn rechtvaardige oogmerken te volbrengen. Het is beter, dat één mens omkomt, dan dat een natie in ongeloof zo moeten omdolen en vergaan. (1 Nephi 3 : 27-29; 4 : 5-13)

De platen van Laban maken deel uit van het Boek van Mormon. Ze bevatten, zeggen de Mormonen, de inhoud van de oudtestamentische geschiedenis.

Een tweede keer gaat men nog terug naar Jeruzalem, deze maal om het gezin van Ismaël te halen. Die heeft veel dochters, de stammoeders van het nieuwe volk.

Visioenen

Dit gebeurt en de families trekken samen verder. Ook zij krijgen opdracht en aanwijzingen van de Heer om boten te bouwen. De reis gaat naar een beloofd land, hetzelfde land Amerika waar de Here al Jared had heen gezonden. Voordat dat

beschreven wordt, lezen we van visioenen die vader Lehi en ook Nephi zelf hebben. Vooral Nephi's visioen (zo omstreeks 600 voor Christus) is erg boeiend, omdat het hem openbaringen geeft over de komende Messias, die zó precies zijn, dat ze alle Oudtestamentische profetieën in detail overtreffen:

En ik keek en zag de grote stad Jeruzalem en ook andere steden. En ik zag de stad Nazareth en in de stad Nazareth zag ik een maagd, en zij was zeer schoon en blank.

En ik zag de hemelen geopend; en een engel daalde neder en stond voor mij; en hij zeide tot mij: Nephi, wat ziet gij?

En ik zeide tot hem: Een maagd, zeer schoon, en liefelijker dan alle andere maagden.

En hij zeide tot mij: Zie, de maagd, die gij aanschouwt, is naar het vlees de moeder van Gods Zoon.

En ik zag, dat zij in de Geest werd weggevoerd; en nadat zij enige tijd in de Geest was weggevoerd geweest, sprak de engel tot mij, en zeide: Zie!

En ik keek en zag wederom de

maagd, een kind in haar armen dragend.

En ik keek en zag de Verlosser der wereld, van Wie mijn vader had gesproken, en ik zag ook de profeet, die de weg voor Hem zou bereiden. En het Lam Gods kwam en werd door hem gedoopt; en nadat Hij door hem was gedoopt, zag ik de hemelen geopend en de Heilige Geest uit de hemel nederdalen en op Hem blijven in de gedaante van een duif.

En ik zag, dat Hij onder de mensen rondging en hen diende met macht en grote heerlijkheid; en de scharen verzamelden zich om Hem te horen; en ik zag, dat zij Hem uit hun midden wierpen.

En ik zag ook twaalf anderen Hem volgen. En zij werden in de Geest uit mijn blik weggevoerd, en ik zag hen niet meer.

En ik, Nephi, zag, dat Hij op het kruis werd verheven en voor de zonden der wereld ter dood gebracht.

En nadat Hij was gedood, zag ik, dat de menigten der aarde zich verzamelden om tegen de apostelen van het Lam te strijden, want aldus

werden de twaalf door de engel des Heren genoemd. (1 Nephi 11 : 13-15, 18-20, 27-29, 33-34.)

En hij zeide tot mij: Zie er zijn slechts twee kerken. De éne is de kerk van het Lam Gods en de andere is de kerk van de duivel; daarom behoren zij, die niet tot de kerk van het Lam Gods behoren, tot die grote kerk, die de moeder der verfoeilijkheden is; en ze is de hoer der gehele aarde.

En ik keek en zag de hoer der gehele aarde, en zij zat op vele wateren en zij had heerschappij over de gehele aarde, onder alle naties, geslachten, talen en volken.

En ik zag de kerk van het Lam Gods en haar ledental was slechts klein, wegens de goddeloosheid en gruwelen van de hoer, die op vele wateren zat; toch zag ik, dat de kerk van het Lam, gevormd door de heiligen Gods, ook over de ganse aarde was verspreid; en haar heerschappij op de aarde was gering wegens de goddeloosheid van de grote hoer, die ik zag.

(1 Nephi 14 : 10-13)

■ ■ ■ ■

H. J. Jager — Kampen

Een abc van het Nieuwe Testament

Goede werken

Niemand zal mij wel tegenspreken als ik beweer, dat „goede werken” in orthodoxe kringen niet erg hoog genoteerd staan. Op zuivere léér is men zeer gesteld. Maar zuiver leven, daar schijnt het minder op aan te komen. Dat lijkt me een ziekelijke toestand. Onze Heiland heeft de opdracht aan zijn apostelen gegeven: „Verkondigt het Evangelie aan alle schepselen”. Dat voorop. Maar dan volgt daarop de even belangrijke opdracht: „Leert de volken onderhouden al wat ik u geboden heb”. En die bestaan in hoofdzaak uit „goede werken”. Daarover dan dit praatje.

Het moest eigenlijk niet nodig zijn teksten aan te halen, waarin sprake is van goede werken. Maar in verband met de onderwaardering hiervan wil ik enkele bekende bewijzen uit het N.T. aanvoeren; waaruit blijkt dat ze in het leven der gelovigen een grote plaats moeten innemen.

Allereerst denk ik aan Matth. 5 : 16 „Laat uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en (als ze tot de gemeente getrokken zijn) uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken”.

Dat is niet alleen voor de apostelen een opdracht, maar voor allen, die door hun prediking tot geloof zijn gekomen. Dat het wel degelijk op het doen der goede werken aan komt leert ons het slot van de Bergrede, in Matth. 7. Als de Here Jezus in Matth. 5 tot 7 vele goede werken heeft aangeprezen, dan zegt Hij als afsluiting daarvan: Wie deze woorden hoort en ze niet doet is een werker van ongerechtigheid. Die heb ik nooit gekend en hij komt niet in het volmaakte Koninkrijk Gods. Alleen zij zullen dat Rijk beërven, die ze niet alleen maar horen, doch ook doen.

In Lukas 10 wordt verhaald, dat een wetgeleerde bij de Heiland kwam met de vraag, wat hij moest doen om het eeuwige leven te beërven. Dan antwoordt Jezus: dat staat geschreven, dat kunt ge lezen. Daarop zegt de Geleerde: „Gij zult liefhebben de Here uw God uit heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en met heel uw verstand; en uw naaste als u zelf”. En dan krijgt hij te horen: „Gij hebt juist geantwoord, doe dat en gij zult leven”. Als we God liefhebben met al wat in ons is en onze naaste als ons zelf, dan zal ons leven vol zijn van goede werken. En dan leven we nú al echt en dan zullen we volmaakt leven in der eeuwigheid. Want in die twee zinnen: God lief hebben en de naaste, is heel de wet en

de profeten begrepen. We mogen wel zeggen, daar gaat het om in heel de Schrift.

Alle apostelen zijn daarin ook de Here gevolgd. Ik kan en zal ze hier niet allen aanhalen. Enkele mogen voldoende zijn. Nadat Paulus in al zijn brieven eerst heeft uiteengezet, wat wij in Christus hebben, volgt steeds een tweede deel vol vermaningen. Waarin, zonder het woord te gebruiken aangedrongen wordt op allerlei goede werken. In Rom. 12 : 9 vv. lees ik: „De liefde zij ongeveinsd. Weest afkerig van het kwade, gehecht aan het goede. Weest in broeder- en zusterliefde elkander genegen, in eerbetoon elkander ten voorbeeld, in ijver onverdroten, vurig van geest, dient de Here... Zegend wie u vervolgen, zegent en vervloekt niet... Vergeldt niemand kwaad met kwaad, hebt het goede voor met alle mensen... Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede”.

In II Kor. 8 : 9 staat: „God is bij machte alle genade in u overvloedig te schenken, opdat gij in alle opzichten altijd van alles genoegzaam voorzien, in alle goed werk overvloedig moogt zijn.”

Efeze 2 : 10 leert: „Want zijn maaksel zijn wij, in of door Christus Jezus geschapen om goede werken te doen, die God te voren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen.”

Intussen denk ik: waar ben je eigenlijk mee bezig. Het is water naar de zee dragen. En dat is een onnodig werk. Ik houd er dus mee op. Slechts één tekst wil ik nog noemen, Titus 2 : 11-14: „Want de genade Gods is verschenen, heilbrengend voor alle mensen, om ons te leren, zodat wij, de goddeloosheid en wereldse begeerten verzakende, bezonnen, rechtvaardig en godvrezend in deze wereld leven. Verwachtende de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van onze grote God en Heiland, Christus Jezus, die zich voor ons heeft gegeven om ons vrij te maken van alle ongerechtigheid en voor Zich te reinigen een eigen volk, volijverig in goede werken. „Volijverig” mogen we wel vertalen met: „laaiend enthousiast”.

—o—

Zo zou ik nog bladzijden kunnen doorgaan. Bij alle apostelen. Dát zal toch wel niemand ontkennen. Met verbijstering vraag ik mij af, waarom dit een vergeten hoofdstuk is geworden in de rechtzinnige hoek van vrijwel alle kerken. Luther moet gezegd hebben, dat goede werken schadelijk zijn voor de zaligheid. En van Jacobus moest hij niets hebben, omdat hij te veel over goede werken sprak. Dat is van hem wel te verstaan, daar hij schoon genoeg had van de roomse goede werken van die dagen: kaarsjes branden enz. enz. Maar heeft hij met het badwater ook het kind niet weggegooid? Zover als Luther zijn niet alle reformatoren en hun geschriften gegaan. Maar wel te ver. Vermoedelijk uit reactie tegen die roomse werkelijkheid. Ook onze catechismus heeft daar iets van. Zeker, de goede werken komen wel ter sprake in het derde deel, over de dankbaarheid. Maar al te enthousiast maken de opstellers ons niet dunkt mij. Onze beste werken zijn immers alle met zonden besmet? En de allerheiligsten hebben

maar een beginseltje der gehoorzaamheid. Ik vraag mij af hoe het dan wel moet staan met alledaagse heiligen, zoals jullie en ik zijn. En als onze beste werken met zonden besmet zijn, hoe zal het dan wel staan met onze doodgewone goede werken. Daarvan deugt dan zeker niet veel. Waarvoor zullen we ons dan druk maken? Velen doen het dan ook maar niet.

—o—

Maar, zo hoor ik iemand tegenwerpen, men had toch wel bewijzen uit de Schrift? Inderdaad, voor onze beste met zonden besmette werken diende als bewijs: Jes. 64 : 6: „Wij zijn allen geworden als een onreine, al onze gerechtigheden als een bezoedeld kleed.” In de O.V. stond „als een maan-sondig kleed.” Todden of voden zouden wij kunnen zeggen. Maar in welke tijd schreef Jesaja dat? Toen allen geworden waren als een onreine. Dan moet men maar niet spreken van gerechtigheden of goede werken. Als het volksbestaan is geworden zoals in Jes. 1 is beschreven: „Melaats van top tot teen, zweren en etterbullen enz.”. Is dat nu een bewijs, dat goede werken van christenen todten en voden zijn? Staat het zo met ons christenen? Dan zullen we ons haastig moeten bekeren en grondig. Anders gaan we reddeloos verloren. Als werkers van ongerechtigheid.

Ik hoor nog een ander „maar”. De boetpsalmen dan? Psalm 51 bijvoorbeeld? Is daar geen sprake van bloedschuld en van een gebroken geest en verslagen hart enz. enz.? Zeker, dat ontken ik geenszins. Maar hoe was de toestand van David toen? Hij had Batseba gestolen, met een smoes zijn daad willen verheimelijken en toen dat niet lukte Uria vermoord! Moeten wij dat dagelijks zingen? Zeker kan het nog voorkomen, dat een christen diep valt en dan met een verslagen hart smeekt, of God de Heilige Geest niet wil wegnemen. Maar is dat de normale toestand in het leven van een christen? David heeft ook wel wat anders gezongen! Ga de psalmen maar eens na: Die spreken van een rein hart en van oprechte bedoelingen en van lust en liefde om naar Gods geboden te leven. Naast 7 boetpsalmen staan veel lof- en dankliederen. Die er van zingen, dat Gods liefdedienst nog nooit heeft verdrotten. Lees ps. 119 maar eens.

Nog is de tegenspreker niet uitgepraat. Rom. 7 dan? Daar zegt Paulus toch, dat hij doet wat hij niet wil en niet doet wat hij wel wil? Hij zegt daar nog wel meer. Bijvoorbeeld: „ik ellendig mens”. Letterlijk staat daar: Ik, zwoegende mens. Dat zegt Paulus van zichzelf, als hij zich indenkt hoe het was, toen hij uit de wêl leefde. En zweette onder de zware lasten van de Schriftgeleerden. Maar als christen roemt hij in Gods genade, die bevrijdt van de machten der zonde en des doods.

Maar, komt er wel veel terecht van die goede werken? Het kon wel eens zijn van niet. Maar ligt dat aan God? Of aan Jezus Christus? Of aan de Heilige Geest? Neen, zal men zeggen, maar dat komt van de duivel en van de wereld en van onze oude natuur. Daartegen zou ik dit willen inbrengen: Geloven we dan in de duivel of in God? Gaan we dan met de wereld mee of volgen we de Here Jezus? Leven we naar het vlees onze oude natuur óf leven we naar de Geest? Dat mag toch? En dat moet toch? Met Petrus zeg ik: Jaag de duivel weg en hij zal voor u vluchten! En met de Here Jezus: Vrees niet, Ik heb de wereld overwonnen! En tenslotte: Ik geloof in de gemeenschap van de Heilige Geest. En daarvan mogen we verwachten, dat Hij ons doet voortgaan van kracht tot kracht en van glorie tot glorie oftewel heerlijkheid! II Kor. 3 : 18.

(Nagekomen familiebericht)

„God is getrouw, zijn plannen falen niet.”
Gez. 304.

Geheel onverwacht nam de Heer tot Zich, mijn geliefde man, onze lieve zorgzame vader en opa

ALBERT TENNEKES

op de leeftijd van 66 jaar.

E. J. TENNEKES-VAN DEN BERG
H. TENNEKES
Nieuwegein, I. BREHLER-TENNEKES
S. BREHLER
Heidi, Arno, Hèlen, Liesbeth

Utrecht, 21 februari 1983
Amaliastraat 16

Geen bezoek aan huis.

Vrijdag 25 februari zal er om 14.00 uur een dienst worden gehouden in de aula van de begraafplaats „Tolsteeg”, Opaalweg, waarna de begrafenis zal plaats vinden.

Nieuws uit breder kring

5e Congres Evangelische Hulpverlening

Van donderdagmiddag 14 t.m. zaterdagmiddag 16 april 1983 zal in Conferentieoord „De Bron” te Oud-Leusden het vijfde congres „Evangelische Hulpverlening” worden gehouden. Deze congressen zijn bedoeld voor christenen, die zich willen verdiepen in zaken welke betrekking hebben op de relatie tussen het christelijk geloof en de hulpverlening. Concreet wordt hierbij onder meer gedacht aan huisartsen, pastores, studenten aan de bijbelscholen, sociale academies, universiteiten, medewerkers van (crisis)-opvangcentra en maatschappelijk werkers.

Op de conferentie zullen een aantal visies op hulpverlening de revue passeren (o.m. de humanistische, en de liberaal-theologische benadering, en de opvattingen van Adams en Narramore). D.m.v. inleidingen, groepsbesprekingen, filmfragmenten en forumdiscussies zal er materiaal worden aangedragen om tot een eigen standpuntbepaling te kunnen komen. Door deze opzet krijgt dit vijfde (achtereenvolgende) congres het karakter van een werkconferentie.

Aan de bovengenoemde opzet zullen o.m. meewerken: dr W. J. Ouweneel, drs W. G. Rietkerk, dr K. Veling en ds W. Barret. Daarnaast zullen nog een tiental andere sprekers hun bijdrage leveren, waaronder drs P. J. v. Kampen, prof. dr W. H. Velema, ds P. Boomsma, prof. dr C. Trimp, drs B. Kristensen, drs H. A. Tijssen, drs J. Schilperoord, ds J. van Amstel, dr Chr. Fahner, en medewerkers van Teen Challenge-Haarlem en Youth with a Mission.

Naast het inhoudelijk bezig zijn is er tijdens de conferentie ook de mogelijkheid om kennis te maken met het werk van een aantal organisaties die met een „stand” op de conferentie aanwezig zullen zijn. Tevens zal er een boekstand aanwezig zijn.

Workshop Narramore / Carter over integratie psychologie en theologie

We ontvingen volgens verslag van een deelnemer:

Van 10 t.m. 21 januari j.l. waren plm. 40 hulpverleners (academisch of anders gevormd) aanwezig in Driebergen, waar de Stichting Ontwikkeling Evangelische Hulpverlening (SOEH) na de goede ervaring van haar congres in 1981 (Dalfsen) een workshop had georganiseerd. De Amerikanen J. Carter en B. Narramore, die als hoogleraren verbonden zijn aan en de leiding hebben van het Rosemead Institute te Los Angeles, gaven dagelijks enige hoogstaande, doorwrochte lezingen. Bijna elke dag waren er na de dagopening, die door de deelnemers werden verzorgd, vier lezingen van plm. vijf kwartier. Slechts een enkele keer konden de

deelnemers vragen stellen. Zo nu en dan werd er een case (probleemsituatie) besproken.

Allerlei basisbegrippen kwamen aan de orde: zonde en psychologie, angst en schuld, verantwoordelijkheid, autonomie, rijpheid, enz.

In de eerste week waren we lang en ernstig bezig met vier modellen, waarin psychologie en christendom als polen aan de orde kwamen.

Narramore en Carter zijn voorstanders van de integratie van psychologie en theologie. Vanuit het leven van ieder mens, vanuit de ervaring, vanuit het hart zijn er twee wegen nl. theologie en psychologie, die leiden naar het doel: theoretisch en begripsmatig denken over de vraag: Wie is de mens, als gevallen beeld Gods? Het uitgangspunt in dit denken is: alle waarheid is Gods waarheid. Verblijdend en verrassend was het uit hun monden reformatische taal te horen. Luther en vooral Calvin werden herhaaldelijk geciteerd. Gods Woord staat centraal en boven elke wetenschap. Veel nadruk werd er gelegd op het denken over, en de analyse van, het gevoelsleven, waar veel mensen in problemen ernstig mee tobden. Beide heren gaven zo nu en dan ook bijbelstudies, die erg verhelderend en instructief waren. Bij aandachtig lezen van Psalm 40 en de verwerping van Saul (1 Sam. 15) werden diepe gevoelens opgemerkt.

Enige methoden en technieken voor christelijke hulpverlening werden breedvoerig besproken. Aan de basis ligt de liefde Gods. Hij accepteert ons zoals wij zijn. Hij kent ons en heeft begrip voor ons leven: wij zijn onderweg. Alles is in proces. Paulus schaamt zich niet en zegt: „ik ben er nog niet”. Voor iedere gelovige betekent dit: probeer jezelf zo volledig mogelijk te ontwikkelen in dienst van de Here.

Hebt u interesse en wilt u hiervan meer weten? De deelnemers zijn bezig een uitvoerig verslag te maken van de lezingen die Carter en Narramore hielden in deze veertien dagen. Het bestellen van een verslag over de workshop kan gebeuren bij: SOEH. Initiatiefgroep Workshop Narramore/Carter, Jagersdreef 65, 9372 XB Driebergen.

Onderwijsdag

Op zaterdag 5 maart 1983, zal een onderwijsdag worden gehouden door het Verband van Scholen van Geref. Belijdenis, in 'De Aker', te Putten. Aanvang 11.15 uur precies.

Spreker: De Weled. Heer A. E. van Eeden, Inspecteur Kleuter en Lager onderwijs te Putten.

Onderwerp: Op weg naar de basisschool - 1985.

Dit onderwerp zal principieel en praktisch aan de orde komen, waarin nader zal worden ingegaan op de vragen rondom de realisering van de basisschool. De besturen zullen hierbij actief worden betrokken, veel overleg en besprekingen zullen daarvoor nodig zijn. Daarom is het zeer belangrijk, zich hierover te laten voorlichten. Daarom willen wij de besturen, personeelsleden, ouders, en alle verdere belangstellenden opwekken deze belangrijke onderwijsdag bij te wonen. In de middagvergadering ruime gelegenheid tot bespreking en discussie over het onderwerp. Gelegenheid tot het gebruiken van een lunch. Geen parkeerproblemen.

DRENTE

RIANT VAKANTIEAPP.

in rustig en fraai gelegen woonboerderij.

2 sl.k., 6 pers., c.v., t.v., terras, speelweide.

f 375,— per week.

Tel. 05986 - 501.

TE HUUR

van particulier

HET LUXE

6 PERS. APPARTEMENT

in het Tirolerdorp Axams.

Tel. 01862-2596.

Te koop:

PARAPHRASE DER H. SCHRIFT
en aantal boeken en brochures
over Bijbel, kerk en maatschappij.
Verdere informatie via nr. 25-2 bur.
„Opbouw”, Nooitgedacht 3, 3701 AL
Zeist.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
T. Hoekstra
Ds. H. de Jong;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

**Kerknieuws en berichten over
kerkelijke/christelijke activiteiten**
te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen
van abonnementen: uitsluitend
bij de administratie.
Abonnementen kunnen
ieder moment ingaan, doch
slechts per 31 december
eindigen. Opzeggen uiterlijk
tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 42,— per jaar of f 22,—
per halfjaar.
Buitenland f 50,— p. jaar
of f 65,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122,
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

beweging '83

REFORMATORISCH WIJSGERIG INFORMATIEF

**BEWEGING
geeft
HOUVAST !**

Het februari-nummer van

beweging

heeft als inhoud:

— prof. dr. ir. E. Schuurman	— Nogmaals: verantwoorde genetische manipulatie?
— R. D. Henderson	— Methodologie en grondslagenonderzoek in de sociale wetenschappen.
— A. Zijlstra	— Economische wetenschap in de greep van het beheersingsideaal.
— Dr. T. A. Th. Spoelstra	— Wat verandert de staat?
— Drs. K. A. Bril	— Vollenhovens laatste werk.

Antwoordstrook Opsturen in open, ongefrankeerde enveloppe aan
CRW, Antwoordnummer 33, 3600 VB Maarssen

Ja,

- ☐ Ik neem een kennismakingsabonnement op **Beweging 1983** (f 10,— p.j.)
☐ Noteer mij als abonnee op **Beweging 1983** (f 20,— p.j.)

Naam:

Adres:

Postcode: plaats:

ONDERWIJSCONGRES

uitgaande van het Verband van Scholen van Geref. Belijdenis,
op zaterdag 5 maart 1983, in 'De Aker', te Putten.
Aanvang 11.15 uur precies.

Spreker:

De Weled. Heer A. E. van Eeden, Insp. Kleuter en Lager onderwijs

Onderwerp:

OP WEG NAAR DE BASISCHOOL - 1985

Dit onderwerp zal zowel principieel - als praktisch aan de orde
komen, waarbij op vragen met betrekking tot de realisering van
deze nieuwe schooltype zal worden ingegaan.

Bespreking van het onderwerp in de middagvergadering.

Wij willen besturen, leerkrachten, ouders en alle verdere belangstellenden opwekken deze belangrijke vergadering bij te wonen.

Allen hartelijk welkom.

Gelegenheid voor een lunch in de middagpauze.

WILT U EEN GEZELLIGE EN GESLAAGDE VAKANTIE ? ? ? ?

Huur dan nu een bungalow
of bespreek een mooie
plaats op de camping.
U zult zich er thuis voelen.

Informeer eens naar de mogelijkheden voor U bij:

RECREATIECENTRUM „ACKERSATE”

Harremaatweg 26 - Voorthuizen
03429-1274

VAKANTIE IN HET MONTFERLAND

Met ingang van 15 maart 1983
ter beschikking in mooi oud
huis comfortabele vakantie-
ruimte voor twee personen.
Vlakbij prachtige wandel-
gebieden.

Inlichtingen: Ds M. J. W. Schopen-
hauer, Oudste Poortstraat 15, 7041 AP
's-Heerenberg, tel. 08346-2689.

Evangelische camping

„t BELOOFDE LAND”

biedt U in het voorjaar een z.g.
feestdagen-arrangement. U kunt
dan bij ons terecht in een goede
sfeer.

Zomerhuisjes of (toer)caravans te
huur. **Vraag folder.**

Bosweg 17, 3781 NG Voorthuizen, tel.
03429-2942.

In de serie

HULP BIJ BIJBELSTUDIE (4)

is verschenen

JEUGD en SEKSUALITEIT

— P. C. van Wijk, D. van der Molen e.a.
100 pag. f 7,50

In het najaar van 1977 organiseerde het
G.L.J.C. 4 bijbelstudieweekends over
Jeugd en Seksualiteit.

De brochure bevat o.a. de volgende
hoofdstukken:

- Liefde, welke betekenis heeft dat voor jou.
- Seksuele opvoeding — Omgaan met elkaar.
- Zelfbevrediging — Wat zegt de Bijbel over homofilie — Seksuele moeilijkheden ... Wat dan?
- Enquête over seksualiteit.

Bestellen bij: C. J. van Dijke,

Marterlaan 2,
2116 EX Hilversum
postgiro: 3910300

De brochure kan gebruikt worden voor
gemeenschappelijke en individuele studie.

Een uitgave van het
Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité
Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité in samenwerking met
Buljten & Schipperheijn te Amsterdam.

Vernieuwing
van de
gemeente
G'83

Boeiende special van
het blad Idea, uitgegeven
door de Evangelische
Alliantie. Behalve bijbel-
se verkenningen over dat
onderwerp, ook praktijk-
voorbeelden. Allemaal in
het kader van het jaar
"vernieuwing der
gemeente, G'83".
Gericht op de plaatselijke
gemeente. Informatief,
leerzaam! Bestel nu!
EA, Hoofdstraat 55, 3971 KB
Driebergen, tel. (03438) 13693.

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken folders enz.

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist